

Ivalon alueiden miehitys

Osa 1(3): Puna-armeijan joukot marssivat Ivalon alueelle 26.10.1944

Ivalo on paikkakunta, jossa on lyhyellä aikavälillä operoinut kolmen valtion sotavoimia. Saksan 20. vuoristoarmeijan joukot vetäytyivät marraskuun 1944 alkuun saakka Ivalon kautta kohti Norjaa. Neuvostoliiton puna-armeijan joukot marssivat Petsamosta vetäytyvien saksalaisjoukkojen perässä Suomen rajan yli Ivalon alueelle. Lopulta Ivaloon ehtivät etelän suunnasta etenevät suomalaisjoukot. Vetäytymisen aikana saksalaisjoukot tuhosivat rakennukset ja sillat, sekä tuhosivat, miinoittivat ja murrettivat vetäytymisreittiä ja sen reuna-alueita. Ivalon taajama-alueelta jäi saksalaisjoukkojen jäljiltä pystyyn vain Ivalon rukoushuone. Jäniskoskelta saksalaisjoukot tuhosivat perusteellisesti myös voimalaitoksen ja voimalaitospadon rakenteet.

Saksalaisjoukot käyttivät vetäytyessään poltetun maan taktiikkaa.

Neuvostoliiton toteuttama Ivalon alueiden miehitys on ollut Suomen sotahistoriassa harmaata aluetta koska kovin tarkkaa tietoa miehityksestä ei venäläislähteistä ole ollut aiemmin saatavissa. Miehitys on herättänyt kysymyksen miksi neuvostojoukot marssivat lokakuun lopussa 1944 Suomen rajan yli ja miehittivät Ivalon alueita lähes vuoden ajan?

Olen vuoden 2021 aikana tutkinut Petsamon hyökkäysoperaatioon ja Ivalon miehitykseen liittyviä dokumentteja, joita olen hankkinut venäläisistä arkistolähteistä. Aineistoon sisältyy mm. Neuvostoliiton Karjalan rintaman ja Petsamossa toimineen 14. armeijan sotapäiväkirjoja, raportteja ja sotakarttoja. Venäjänkielisten dokumenttien kääntämisessä suomen kielelle on minua ystävällisesti avustanut Lauri Kiianlinna (prikaatinkenraali evp.). Käännettyjen asiapapereiden pohjalta olen tehnyt johtopäätöksiä, joista löytyy vastaus mm. em. kysymykseen Ivalon alueiden miehityksestä.

Puna-armeijan joukot marssivat Suomen rajan yli 26.10.1944.

Neuvostoliiton Karjalan rintaman 83. jalkaväkidivisioona ylitti Karjalan rintaman komentajan, armeijan kenraali Kirill Meretskovin määräyksellä välirauhan sopimuksessa sovitun Suomen valtakunnan rajan 26.10.1944. Puna-armeijan joukot ajoivat takaa Petsamosta Ivalon suuntaan vetäytyviä Saksan 20. vuoristoarmeijan joukkoja.

83. jalkaväkidivisioonan tiedusteluosasto eteni 4.9.1944 aina Ivaloon saakka ja n. 400 m Ivalon risteuksen eteläpuolelle. Saksalaisjoukot olivat tuossa vaiheessa jo vetäytyneet Ivalosta Inarin suuntaan.

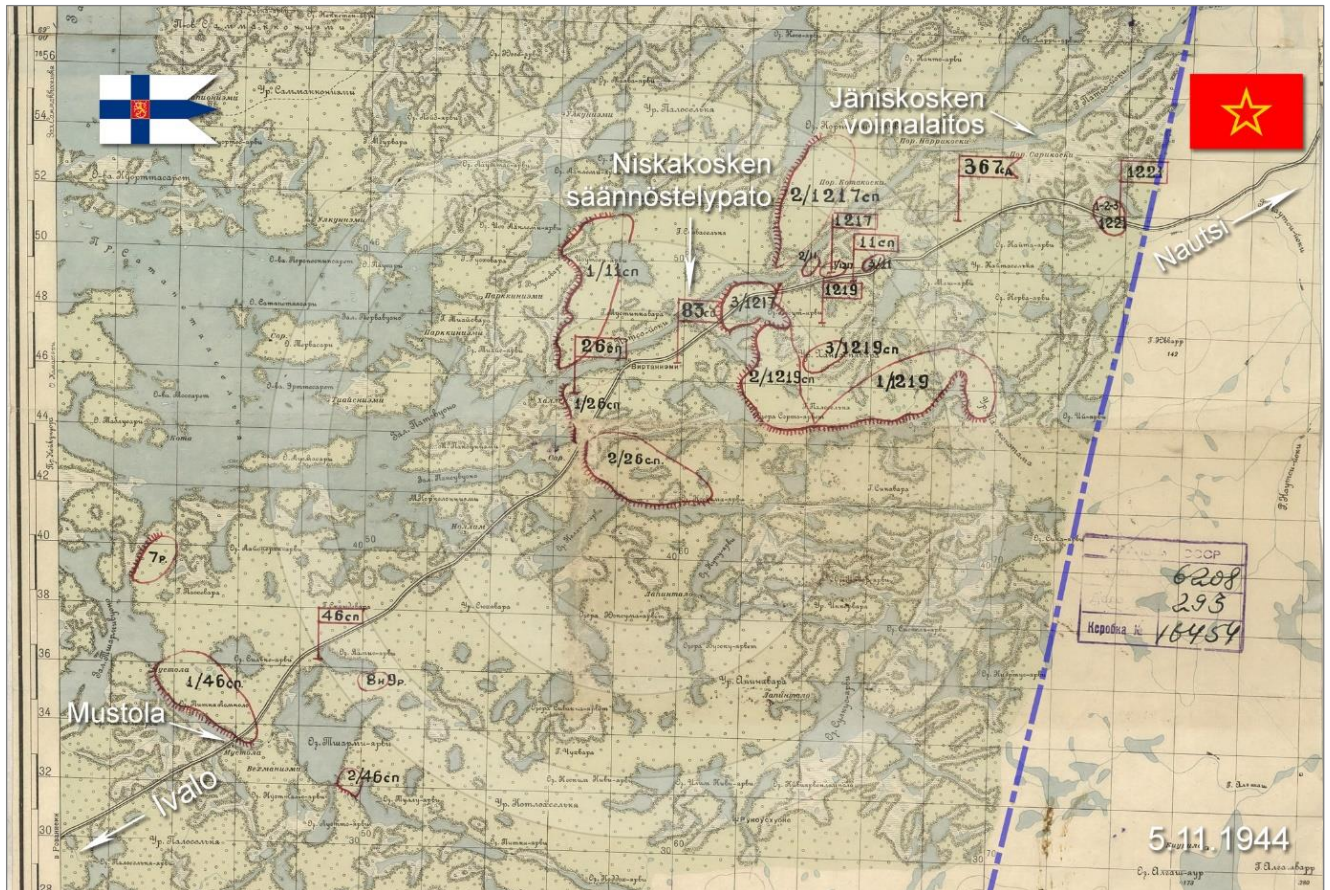
Kenraalimajuri Laguksen johtama panssaridivisioona oli samaan aikaan Vuotson Tankavaaran tasalla taistelemassa Schutzwall -puolustuslinjalla viivytettäviä Saksan 20. vuoristoarmeijan jälkijoukkoja vastaan. Saksan armeijan jälkijoukot oli määrätty pitämään asemansa marraskuun 1. päivään asti, jotta Petsamon suunnasta Ivalon kautta Norjaan vetäytyvät saksalaisjoukot ehtivät ohittaa Ivalon risteuksen eivätkä jääneet mottiin suomalaisjoukkojen ja puna-armeijan joukkojen väliin. Suomalaisjoukot saapuivat Ivalon risteuksen alueelle 5.11.1944.

Suomen rajajääkäriprikaatin ja puna-armeijan sotilaat kohtasivat Ivalon risteuksen alueella ensimmäisen kerran 5.11.1944.

Miehitysjoukot Ivalossa.

Puna-armeijan 31. armeijakunnan joukot asettuivat marraskuun alussa 1944 Jäniskosken, Niskakosken ja Mustolan alueella vahvaan puolustukseen, torjuntasuuntana Ivalon suunta. Kahden jalkaväkidivisioonan joukot oli ryhmitetty kolmeen peräkkäiseen puolustuslinjaa, joista ensimmäinen eli etummaisoin linja oli Mustolan tasalla, toinen puolustuslinja Nellimjärven tasalla, ja kolmas puolustuslinja Jäniskosken lounaispuolella (ks. liitekartta).

Puna-armeijan joukot ryhmittivät vahvaan puolustukseen Mustolan, Niskakosken ja Jäniskosken alueille.

Puna-armeijan joukkoja oli marraskuun alussa 1944 n. 250 sotilaan verran Ivalon keskustan alueella huolehtimassa saksalaisten sotavankileirille jättämien haavoittuneiden ja sairaiden neuvostosotilaiden evakuoinnista. Ryhmän vanhimpana toiminut majuri ilmoitti suomalaisille, että puna-armeijan joukot vetäytyvät Vuopajärven taakse saatuaan evakuoitua vankileirin.

Miehitysjoukot käsittivät marraskuussa 1944 kahden jalkaväkidivisioonan verran naapurimaan sotaväkeä. Puna-armeijan sotilaiden yhteismäärä Ivalon alueella oli venäläisen tilastotiedon mukaan enimmillään n. 11.200 sotilasta. Jalkaväen tukena oli tykistöä ja kranaatinheittäjiä.

TIETOLAATIKKO

31. jalkaväkiarmeijakunnan joukot Ivalossa:

- Jalkaväkidivisioona 367.D (henkilövahvuus 5 646)
- Jalkaväkidivisioona 83.D (henkilövahvuus 5 570)
- Erillinen tykistörykmentti
- Panssarintorjuntapataljoona

Tykistöä- ja kranaatinheittäjiä seuraavasti:

- Kenttätykki 120 mm tai suurempi: 24 kpl
- Kenttätykki 76 mm: 55 kpl
- Kenttätykki: 45 mm: 53 kpl
- Kranaatinheitin 120 mm: 30 kpl
- Kranaatinheitin 82 mm: 101 kpl

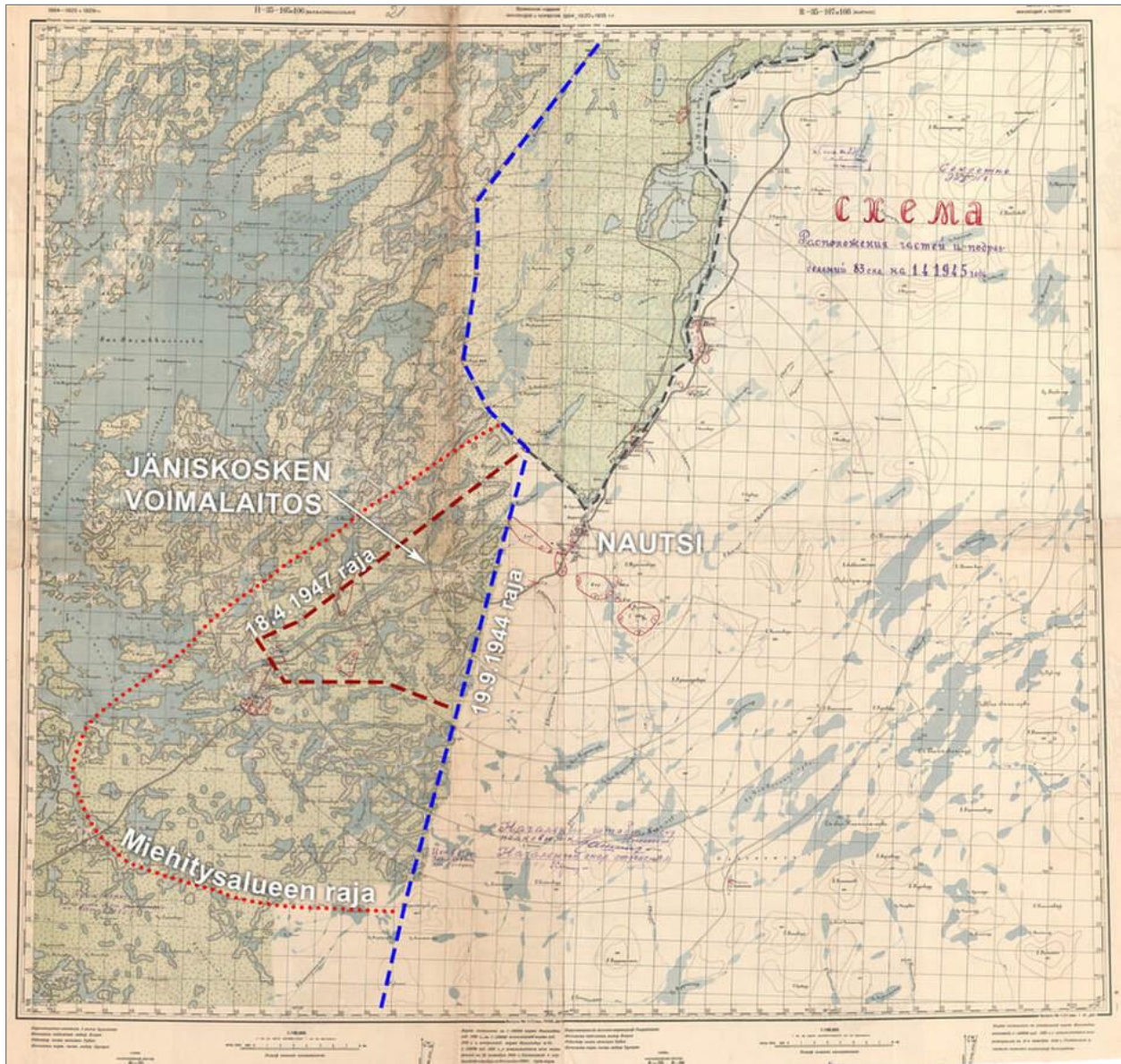
Miehitysjoukkojen päiväohjelma.

Miehitysjoukkojen päivittäiseen ohjelmaan sisältyi propagandatilaisuuksia, taisteluharjoituksia ja ampumarjoituksia. Puna-armeijan tiedustelujoukot partioivat laajalla alueella rakentamiensa puolustuslinjojen länsipuolella. Tiedusteluosaston komentajalle oli annettu käsky tarkkailla Inarin seudulla saksalaisjoukkojen vetäytymistä ja saksalaisten ja suomalaisten välistä taistelua.

Neuvostomiehitys päättyi syyskuussa 1945.

Ivalon alueiden Neuvostomiehitys päättyi syyskuussa 1945, kun puna-armeijan miehitysjoukot vetäytyivät Suomen puolelta itärajan taakse, ja Suomen rajavartiolaitos pääsi vihdoon aloittamaan Nautsin vastaisen raja-alueen vartioinnin.

18.4.1947 Suomi myi Jäniskosken-Niskakosken alueen Neuvostoliitolle. Ko. alueen hankinnalla Neuvostoliitto varmisti Kolosjoen nikkeli-kaivoksen sähköenergian saannin. Suomi suostui luopumaan alueesta lähinnä Neuvostoliiton painostuksen edessä, ja alueluovutus liitettiin osaksi saksalaisten tilisaatavien maksusopimusta ja arvioitiin 700 miljoonan markan arvoiseksi.

Johtopäätökset:

Neuvostoliiton puna-armeijan miehitys Ivalon alueilla oli vastoin 19.9.1944 solmitun välirauhansopimuksen ehtoja. Välirauhan neuvotteluissa oli Neuvostoliiton ja Suomen välillä sovittu, että puna-armeija etenee Suomen puolelle vain Suomen valtion pyynnöstä ja auttamaan Suomea saksalaisten internoinnissa. Suomen sodanjohdolla ei ollut käytännössä minkäänlaisia mahdollisuuksia vaikuttaa tilanteeseen, kun samaan aikaan kaikki sotilaalliset voimavarat oli suunnattu Pohjois-Suomessa saksalaisjoukkoja vastaan käynnissä olevaan taisteluun. Entisestä aseveljestä oli tullut vihollinen ja entisestä vihollisesta liittolainen, joka käyttäytyi suomalaisia kohtaan voittajan ottein. Käytännössä Neuvostoliiton 14. armeijan joukot hallinnoivat miehitysaluetta kuten omaansa. Miehitykselle alueelle ei voinut mennä ilman puna-armeijan lupaa, eivätkä alueen asukkaat päässeet evakosta paluun jälkeen palaamaan koteihinsa.

Panssaridivisioonan esikunta lähetti kolmannen armeijakunnan esikuntaan (III AKE) useita viestejä, joissa pyydettiin puuttumaan sopimuksen vastaiseen miehitykseen. III AKE puolestaan välitti viestit Päämajaan. Toistaiseksi ei arkistolähteistä ole löytynyt tietoja, joista ilmenisi miten Päämaja kommunikoi Neuvostoliiton valvontakomitean kanssa tai Neuvostoliiton johdon kanssa asiasta.

Kolosjoen nikkeli-kaivokselle sähköä syöttävä Jäniskosken voimalaitos jäi rauhanneuvotteluissa Suomen puolelle, koska ko. alue ei missään vaiheessa kuulunut Petsamoon, joka välirauhan sopimuksessa luovutettiin Neuvostoliitolle. Neuvostoliiton johdossa huomattiin tämä ongelma vasta sen jälkeen, kun 14. armeija oli vallannut Kolosjoen nikkeli-kaivoksen alueen, ja havaittiin, että kaivosta ei saada toimimaan ilman Jäniskosken voimalaitoksen tuottamaa sähköä.

Olen tutkimuksessani päätenyt siihen tulokseen, että Neuvostoliitto halusi Ivalon alueiden miehityksellä varmistaa, että jälleenrakennetun Jäniskosken voimalaitoksen sähkö saadaan jatkossakin Kolosjoella korjattavan nikkeli-kaivoksen käyttöön joko vuokraamalla tai ottamalla alue muulla tavalla haltuun.

Lisätietoa Paatsjoen-Jäniskosken alueen kohtalosta ja suomalaisten kanssakäymisestä puna-armeijan miehitysjoukkojen kanssa, sekä tietoa Ivalon alueella olleesta sotavankileiristä julkaistaan artikkelin jatko-osassa.

Kirjoittaja:

Tuomo Kallioniemi

Sotahistorian harrastaja

Freelancer sisällöntuottaja

<https://suomi-1944.weebly.com/>

Linkit verkkosivustolle:

Artikkelia vastaava, tarkempia tietoja sisältävä verkkosivusto avataan kaksi viikkoa lehtiartikkelin julkaisemisen jälkeen:

<https://suomi-1944.weebly.com/ivalon-alueen-miehitys.html>